

Bertha Zoltán

Népek Krisztusa, Magyarország

„Krisztusban hívattunk és küldettünk el keresztyének, Krisztusban teremtettünk és tartatunk meg magyarnak” – hangzott az ateista-kommunista diktatúra (a legújabb kori „babiloni fogság”) utáni első református világtalálkozó jelmondata Hegedűs Loránt megfogalmazásában. Áttörve Tőkés László hősiességével a hallgatás falát, a rácsokon túli fényből merítve a megújult erőt Csiha Kálmán hitmélyítő verseinek tanulsága szerint, s követve mind a többi mértékadó és történelemformáló személyiség útmutatását, a nehéz időközön túljutva ma már református anyaszentegyházunk újraegyesítését ünnepelhetjük, örvendezve népünk, nemzetünk spirituális összetartozásában az intézményes egység újjáalakításának is. Mert amit Trianon szétszabdalt, azt a Lélek újraépíti, és örökkévaló hitvallással kísérve a keresztyén magyarság megmaradásának talpköveként szilárdítja meg. Még „a Templomot se építettük föl”; s „elveszünk, mert elvesztettük magunkat” – keseregte-zokogta Ady már *A szétszóródás előtt*, s a szétszóródás után még tovább sajgott a fájdalom, hogy „népét Hadúr is szétszórja”, menthetetlenül; hogy „tetveinktől ellepetten, elgyengülve várjuk, hogy mit kezd velünk a más népek sorsa. Valamelyik nagy nép gyarmatbirtokába olvadunk be? Szomszédaink darabolnak fel, hogy egységüket védjék? Vagy egy internacionalista néptestvériségnek leszünk osztjájai? Mindegy. 'Korszakok tűzdühe nem edzett, s fölolvaszt a világ kohója, s elveszünk, mert elvesztettük magunkat” – ahogyan Németh László prófétálta Adyt idézve nevezetes *Debreceni kátéjában*. Vagy amint a lelkész-tanárköltő Kiss Tamás jajongta *Kunsági elégiájában*: „Látlak, honom, te hontalan, / te gyermekednek mostoha, / ki jót adott mindenkinek, csak a magyarnak nem, soha. / Kiért ám mégis élni kell, / irántad szívet szítani”. Mert azért végig örök igény és szükség maradt, hogy a nemzet erkölcsi-szellemi otthona és mentsvára, az integer magyarság szakrális jelképe és centruma, a „Templom” mégiscsak felmagasodjék, hogy ne vesszék el a magyar a magyarban, hogy a Krisztusban találjon menedékre és üdvösségre ez a sokat hányatott szegény nép. Hiszen „nem nyugodhatunk abba bele soha, hogy az összetört nagy tükör üvegcserepei más napot sugározzanak vissza s hogy a nemzet Géniuszának arcát akármelyik is, torzképben tükrözze. Minden nehézség dacára, *innen és túl*, azon kell fáradozzunk, hogy szellemi egységünk épen maradjon s ha új vonások tűnnek fel benne, az ne idegenséget és elszakadást, hanem gazdagodást jelentsen mindenik rész számára” – amiképpen pedig Makkai Sándor, Erdély református püspöke hangoztatta a harmincas években. Mert „a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára” – hirdette Ady, s vele ugyanezt később olyannyiszor a

karizmatikus irodalomtörténész Czine Mihály, aki egyenesen azt is állította, hogy bár természetesen „minden vallás adott megtartó értékeket”, s „együtt szólnak az emberért, a személyiségért: az öikuménia jegyében”, és hogy „a keresztes és csillagos tornyok egymásnak integetnek”, miként Illyés versében: azért „a magyar művelődés, a magyar irodalom az utolsó négy évszázadban erősen protestáns, s ezen belül inkább református színezetű; sokszor még a katolikus alkotók műveiben is”. S ez a „protestáló hit s küldetéses vétő” (Ady) őrizte meg azt a fenséges morális tisztaságot és járult hozzá nagyban ahhoz a grandiózus szabadságharchoz, amely 1956-ban is világ csodáját jelentő „emelkedő nemzette” (Németh László), „Népek Krisztusává” (Márai Sándor) tette Magyarországot.

Ezek a csillagfények világítják mai utunkat is: hit, haza, emberiség. A magyar hitküzdelem mindig létküzdelem is volt egyben; a hit a nemzetet tartotta, a nemzet pedig a keresztyén hitigazságokat védte és hagyományozta tovább. A megmaradásakat így mindenkoron szakrális értékekkel telítődött. És íme, a mostani egyház- és nemzetegyesítési folyamatban is az emberélet időtlen metafizikai igazsága ragyog fel: az ontológiai otthonosságban („azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – Tamási Áron), a lelki közösségben, az anyanyelvi, szülőföldi, vallási, kulturális, erkölcsi önazonosságban, humanitás és divinitás együttesen kiteljesedő magasrendűségében. A magyar egység a magyar passió és üdvtörténeti remény minden stációját megtestesíti és képviseli immár: az áldozatiságtól a megváltó feltámadás legtágasabb szotériológiai és eszkatológiai perspektívájáig. Az Istenember nyújtotta vigasz és távlat biztonságával lehet így magyarságot és emberséget hitelesen megélni; s a szenvedésben is sugárzó szeretetabszolútumként szertehordozni. Mert a hitben, reményben és szeretetben fogant magyar öntudat sohasem volt „a más mellének szegzett kés, mindig csak a fejünkre sújtó bunkó ellen felemelt kar” (Németh László). És sorolhatjuk tovább a végtelenségig nagyjaink eligazító igei téziseit az erkölcsi nemzeteszmény mibenlétéről: „Nekem nem magyar, aki élvez, aki kizsákmányol, aki élőködik. Nekem az magyar, aki dolgozik (...) Nekem magyar: az élet nyolc millió verejtékes, szomorú gladiátora” (Szabó Dezső); „Ember is; magyar is; magam is” (József Attila); „aki „amíg embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas” (Tamási Áron); „A mi igazságunk: a mi erőnk” (Kós Károly); „Mennél mélyebben vagyok magyar, annál igazabban vagyok ember” (Németh László); „a magyarság az én szememben, de a múlt magyarjai szemében is: a nemes gondolkozás és a nemes magatartás” (Veres Péter); „A magyar az, akinek jellemzésére azt mondhatjuk el, amit a tökéletes emberről gondolunk”; „Jó magyar az, aki emberi, jó tagja a magyar közösségnek” (Illyés Gyula); „Mennél jobban sikerül embernek lennem, annál igazabb, tisztább és termékenyebb lesz magyarságom is (...) egységes a magyarság akkor, ha minden magyar emberebbé lenni igyekszik, hogy ezáltal magyarabbá váljon”; „Hontalan

vagyok / de vallom rendületlenül, hogy Ő az út s az élet / és maradok ez úton, míg csak élek / töretlen hittel ember és magyar” (Wass Albert).

Hontalanul, leigázottan, szétszóródva és kétségbeesésben, torokszorító kisebbségben és keserű nyomorúságban: eszméinket azért nem hagyjuk. Se a templomot, se az iskolát. Mezőtúrtól Sárospatakig és Pápától Nagyenyedig és Debrecentől Kolozsvárig és tovább a Székelyföldre, Felvidékig, Délvidékig, Kárpátaljáig, Őrvidékig, Európáig és Amerikáig és Ausztráliáig és akármeddig, ahol hitünk szentélyei és Istenünk otthonai állnak. Felépítettük-e a Templomot tehát? Kányádi Sándor úgy mondja, hogy igen, mert az nem más, mint maga a magyar költészet. De megnyugodnunk mégsem szabad. Óvni és ápolni is kell immár, amit a szellemi honvédelemmel és az evangéliumi bizakodással kiharcoltunk. Demográfiai hanyatlásunk, gyönyörű magyar tájaink és vidékeink elnéptelenedése, falvaink elöregedése és elhagyatottsága, mindennemű sorvadásunk és zsugorodásunk, pusztulásunk ezernyi nyoma – összes erőfeszítésünk ellenére –: súlyos és szomorú tényvalóság. Így tehát oltalmazó Templomunkat tovább boltozva, ragaszkodván mindahhoz, ami a miénk és ami minket köt és emel a bennünk és fölöttünk húzódtó értékekhez: folyvást reformálunk, megújulunk – és tennünk, élnünk kell. Hűségben, imádságban, munkában. És akkor megkapjuk, ami megígértett. Soli Deo Gloria!

Benő Attila

Tizenegy aforizma a háláról

A hála nélküli ima olyan, mint a sóatlan kenyér.

*

Az őszinte hálaadás a fényre hangol, és eltávolít az örök homályban és ellentmondásokban vergődő énünktől

*

Mindennapi hála nélkül nincs beteljesedett élet, csak hiányos „önmegvalósítás”.

*

A hála egyedüli színhelye a szívben van. Minden más helyen hontalan.

*

Csak hála láttatja meg, hogy Isten a kevésben is nagyon sokat ad.

*

Isten áldása és kegyelme folyékonyan és folyamatosan szól hozzánk, és mi csak dadogunk és hebegünk a hálaadásban, ha néha eszünkben jut a sok kérelem és könyörgés közepette.

*

Hálát adni kevés: hálában kellene élnünk.

*

Minél távolabb vagyunk Istentől, annál több az elégedetlenség bennünk, minél közelebb Őhozá, annál több megköszönni valót látunk.

*

A hála áldott cselekvésre késztet, az elégedetlenség kapkodó cselekvésre.

*

A hála a múltra és a jelenre irányul. A félelem pedig: a jövőre. A hála tehát valóságos, reális dologra figyel, a félelem pedig nem létező dologra.

*

Az elégedetlenség torzítja a látásunkat, a hála élességet ad neki.

Bertha Zoltán

Ember és betű

„A betű szent. A betűvetés különböztet meg bennünket az állatoktól. Az írás inkább isteni, mintsem emberi találmány” (Paolo Santarcangeli: *A betűk mágiája*).

S valóban: ősi jelek, egyiptomi hieroglifák, keleti piktogrammák, sumér agyagtáblák, (székely)magyar rovásírás, északi rúnák... – már pusztá formá-létükben mind-mind a történelmiség és az örökkévalóság kapcsolatában időtlen időktől fennálló szakrális titokról beszélnek. Jeltartalmaikban, jelentésvilágukban pedig szintén az a nyugtalan, ismeretszerző igyekezetből fakadó metafizikai őstudás nyilatkozik meg, amely a teremtés, a mindenség végső törvényeire vonatkozik. A jelekből írásrendszerek alakulnak, a megrögzített üzenetekből nyelv-, beszéd- és értelemhordozó tárgyak kristályosodnak ki, majd könyvek – s kitágul a „Könyvek Könyve” (a Biblia) és a Gutenberg-galaxis meghatározta könyvkultúra egész univerzuma. Könyvek szólnak magáról a könyv történetéről, írott szavak az írásbeliség jelentőségéről – az önmagára reflektáló gondolat határtalan külső és belső dimenzióit villantva fel. Mert létezni és valamelyest megérteni a létezést, sőt aztán a létmegértés folyamatait is: elháríthatatlan együttes kihívás az emberlény előtt – a kultúrateremtés humanitás és divinitás közötti szféráit átható egzisztenciális és erkölcsi lényegszerűség. Modern, posztmodern filozófiáknak a játékosságot is átszínező komoly és kínzó kérdésföltevései sem kerülnek meg: hogy a nyelv szabályszerűségei és szabadságlehetőségei miként közvetíthetik vagy alkotják embervoltunk legigazabb minőségeit, hogy „költőien lakozik az ember” vagy sem, hogy írástudó (i. e. olvasni tudó, s nemcsak a betűket) avagy írástudatlan (mert nincs köze szellemi kultúrához, lelki értékigényhez, eszmékhez és eszményekhez, tradícióhoz és közösséghez, hithez és reményhez).

A könyv tehát: csakis ünnep, mert mélyre visz és felemel, s bármilyen kultúrterületen a (Németh László fogalmaival) egyszerre „hűséges” és „ünnep-szomjas” embert igazítja. Az értékes könyv: mindennapi szükséglet és varázslat, mert a betűrengetegben a szellem jelzőfényei világítanak. A jó könyv sorstükör – és autentikus sorslátásra tanít. Népek és nemzetek élményvilága sűrűsödik bennük, a nyelvi-anyanyelvi önkifejezés legmagasabb rendű alakzataiban.

Az olvasás szerepe aligha csökkenhet, lévén a műveltség, azaz az emberi saját-szerűség fokmérője; így a könyvé sem, mely már tárgyiségében megnemesedik: a könyvművészet részeként.

Sütő András szerint „nyelvéből kiesve: létének céljából is kiesik az ember”. S ő idézi gyakran Jean Pierre-t: „A Szó, amely Isten, redőiben őrzi az emberi nem tör-

ténetét az első naptól fogva, s minden nép történetét annak nyelvében”. Kányádi Sándor ugyancsak szüntelenül szavainknak – mint „Noé bárkájába” való – begyűjtésére, átmentésére int: az illyési „haza a magasban”-eszmeiség jegyében és képviselőjében. Betű, szó, nyelv, nemzeti kulturális közösség: egymástól elválaszthatatlan, egymást kölcsönösen feltételező létminőségek. A könyvekbe gyűjtött tudás pedig a nemzeti szellemközösség megmaradásának egyik záloga. S a nemzeti szellem könyvtára és pantheonja – s így kincsestára, thesaurusa – egyúttal az elidegeníthetetlen nemzeti jelleg szükségszerű és eltagadhatatlan megnyilvánulása-vá nemesedik. És tovább, a sajátos nemzeti minőségek az egész emberiség, a teljes emberi kultúra kiiktathatatlan részévé válnak. Ahogyan Babits Mihály fejtegette: „az egész kultúra – a népek lelkének óriás koncertje (...) E nagy koncerthez egy új hangot adni, új színt a világirodalom nagy tarkaságához, a legnagyobb szolgálatok egyike, melyeket egy kis irodalom a világirodalomban tehet, s része a kis nemzetek azon nagy feladatának, mely nálunk Széchenyiben vált leginkább tudatossá, aki így fejezte ki: 'egy nemzettel ajándékozni meg az emberiséget'. Az élet mindig keresi a különégeket és tarkaságokat, és milyen szegény lenne az egyszínű emberiség!” Sőt, a sajátosság – a kisépítési vagy kisebbségi jellegzetesség – külön dimenziót, akár értéktöbbletet: a „sajátosság méltóságát” is jelentheti. „Hol keresse méltóságát egy (...) kisebbségi sors? A kevesebb joga az élethez az, hogy különb” (amint azt Németh László állította és igényelte). S egybehangzik ezzel, amit a kortárs költő, Szócs Géza fogalmazott meg a 2010-es tokaji író táborban: „Tudjuk azt, hogy minden nyelv eltűnésével egy világmagyarázat tűnik el. (...) a magyar nyelv kiveszésével nemcsak azt a néhány millió embert érné veszteség, akik ezt anyanyelvükként tanulják (...) hanem az egész emberi kultúrát is.”

Amit a könyv, a jó könyv hordoz: az tehát mindnyájunké. A világ minden táján – és minden magyar vidékén, itt a Délvidéken is. Az összetartozás eszköze – „az igazi haza” ölelésében, amely (Babitsot idézve): „a haza, melyet sohasem lehet az Emberiség ellen fordítani: mert kincse inkább ez az emberiségnek, és sokasodása és gazdagodása. (...) Ez az a haza, amelyre igenis szüksége van az emberiségnek, amelyet meg kell őrizni az emberiség számára.”